

«Оперативно-розшукова діяльність» / В.В.Шендрик. - Харків, 2005. - 20 с.

11. Меживой О.В. Використання результатів проведення оперативних комбінацій у кримінальному судочинстві України / О.В. Меживой // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності - №3. - 2009. - с. 149-153.

Ценов В. М.,
аспірант

кафедри оперативно-розшукової
діяльності Національної академії
внутрішніх справ
Надійшла до редакції: 23.01.2017

УДК 343.98.067

КРИМІНОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ МЕТОДИКИ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, ВЧИНЕНИХ РЕЦИДИВІСТАМИ

Касько В. М.

У статті проаналізовані наявні кримінологічні дослідження, щодо характеристики рецидивної злочинності, характерних особливостей злочинців-рецидивістів. Зокрема, систематизовано кримінально-правові та кримінологічні дослідження, а також окреслено основні здобутки науковців під час дослідження вказаної проблематики. Виокремлено окремі результати кримінологічних досліджень, які можуть бути використаними під час формування криміналістичної методики розслідування злочинів, вчинених рецидивістами.

Ключові слова: рецидивна злочинність, рецидивіст, методика розслідування, кримінологічні дослідження.

В статье проанализированы имеющиеся криминологические исследования относительно характеристики рецидивной преступности, характерных особенностей преступников рецидивистов. В частности, систематизированы уголовно-правовые и криминологические исследования, а также обозначены основные достижения ученых в ходе исследования указанной проблематике. Выделены отдельные результаты криминологических исследований, которые могут быть использованы при формировании криминологической методики расследования преступлений, совершенных рецидивистами.

Ключевые слова: рецидивная преступность, рецидивист, методика расследования, криминологические исследования.

Методологічні основи отримання нового знання, а також доповнення та вдосконалення положень існуючих напрацювань, вимагає від дослідника глибокого розуміння витоків дослідження проблематики, етапів становлення та розвитку окремих наукових теорій та концепцій, а також системи проблемних питань, які залишилися невирішеними, або викликають жваві дискусії серед науковців і практиків. Основою науки є збір наукових фактів, їх оновлення та систематизація, критичний аналіз і, на цій базі, синтез нових наукових знань чи узагальнень, які не тільки описують явища, що спостерігаються, але й дозволяє побудувати причинно-наслідкові зв'язки, і як наслідок - прогнозувати їх розвиток [13, 8].

Саме тому, перед початком наукового аналізу складних наукових проблем, перед дослідником постає складне завдання систематизації, аналітичного опрацювання наявних наукових досліджень та виокремлення спектру проблем, які потребують вирішення саме під час його власного наукового пошуку. Обравши у якості предмета дослідження злочинну діяльність рецидивістів, існує необхідність застосування міждисциплінарного підходу та звернення до наукових напрацювань у суміжних галузях. На практиці міждисциплінарний підхід може реалізу-

ватись за двома основними форматами, сценаріями або підходами. За першого, найпоширенішого, міждисциплінарність образно кажучи, наводить «мости» між різними науками (дисциплінами), неформально об'єднує їх, не порушуючи їхньої самостійності, унікальності, своєрідності. За другого формату міждисциплінарність постає як реальний інструмент об'єднання наук (дисциплін), появи інтегрованих продуктів, проектів, міждисциплінарних об'єктів дослідження, подальше опрацювання яких є принципово важливим для науки[14]. Розробка криміналістичної методики розслідування пов'язана з визначенням тих теоретичних і методологічних передумов, на базі яких можна виявити загальні закономірності і взаємозв'язки, що властиві діяльності з розслідування злочинів, а також діяльності з учинення злочинів, і побудувати систему наукових рекомендацій щодо застосування ефективних методів і прийомів розкриття відповідної категорії злочинів[21]. Виявлення таких взаємозв'язків під час розроблення видової методики розслідування злочинів потребує всебічного аналізу наукових положень стосовно протидії злочинній діяльності рецидивістів, які напрацьовані усіма науками кримінально-правового циклу. Більше того, слушно погодитись із дослідниками, які відзначають, що діалектика наукового аналізу потребує вивчення криміналістичної методики у її історичному аспекті. Важливо звернути увагу на те: а) як виникало те чи інше явище; б) які історичні етапи пройшла у своєму розвитку криміналістична методика; в) який її нинішній стан. Такий підхід дозволяє побачити тенденції розвитку конкретної криміналістичної методики та її стану у майбутньому[7].

Як відзначає В.В. Ніколайченко, якщо і формувались окремі методики розслідування рецидивних злочинів, то вони має дещо односторонній характер і не торкались взаємозв'язків між покаранням і рецидивом. Саме тому і виникла необхідність у формуванні такої концепції розслідування, яка б виходила із самої сутності пенітенціарного рецидиву, враховувала б правову ситуацію, яка змінюється, а також радикальні зміни у правовій регламентації рецидиву злочинів, об'єктивні потреби щодо подальшого вдосконалення діяльності органів досудового розслідування[17].

Враховуючи те, що у межах наук кримінально-правового циклу, злочинна діяльність досліджується не лише криміналістикою, а й кримінологією, яка вивчаючи злочинність як соціальне явище приділяє значну увагу аналізу механізму злочинної діяльності та особі злочинця, необхідно приділити детальну увагу науковому доробку вчених кримінологів за темою дослідження. Слушно підтримати позицію А. П. Закалюка, який відзначає, що межі предмета кримінології не є сталими. Вони

© В.М. Касько, 2017

змінюються відповідно до підвищення рівня розвитку науки, відкриття нових можливостей у справі боротьби зі злочинністю[9].

Предметом кримінологічної науки є встановлення закономірностей: 1) злочинності, її проявів та наслідків; 2) формування і функціонування злочинного співтовариства; 3) детермінації злочинності, причин та умов окремих видів злочинів; 4) формування особи злочинця і жертви злочину як соціальних типів, їх поведінки, зв'язків та відносин; 5) програмування та здійснення запобігання злочинності[8]. Принагідно звернути увагу, що у кримінологічній науці проблематиці рецидивної злочинності приділено достатньо уваги. Розпочинаючи аналіз кримінологічних досліджень щодо рецидиву, перш за все необхідно акцентувати увагу на роботі А.Ф. Зелінського «Рецидив злочинів (структура, зв'язки, прогнозування)»[11], яка є одним із перших комплексних кримінологічних досліджень рецидивної злочинності. Особливу цінність становлять напрацьовані вченим висновки щодо кримінологічного поняття рецидиву та його структури; загальної характеристики структур рецидиву злочинів. Крім того, вчений детально висвітлив положення щодо зв'язків між злочинами у рецидиві, зокрема: поняття і механізм зв'язків; особа злочинця як основа для зв'язку злочинів у рецидиві; психологічна класифікація рецидивістів; об'єктивні підстави зв'язків між злочинами у рецидиві; види рецидивних зв'язків тощо. У інших наукових дослідженнях автор також приділив детальну увагу вивченню закономірностей у послідовності злочинів під час рецидиву. Також необхідно звернути увагу на кримінологічні дослідження В. Фокса, який здійснив детальний аналіз особистості рецидивіста крізь призму моделей формування злочинної кар'єри та на цій підставі запропонував авторську класифікацію злочинців-рецидивістів. Особлива цінність наведеного дослідження полягає у тому, що автор проаналізував не просто типові ознаки рецидивістів, а й запропонував модель розвитку злочинної кар'єри, а також виокремив чинники, які впливають на її становлення та розвиток[22].

Крім того, необхідно відзначити дисертаційне дослідження Н.С. Атемьєва на тему «Профілактика рецидивної злочинності (питання теорії та практики)»[3], у якому дослідником сформульована типологія рецидивістів; окреслена авторська концепція профілактики рецидивної злочинності; сформульовані основи управління профілактикою рецидивної злочинності; визначено критерії оцінки ефективності профілактики рецидивних злочинів. У контексті нашого дисертаційного дослідження особливу цінність становлять розроблені автором положення щодо формування типології рецидивістів, яка буде використана нами під час розроблення авторської криміналістичної класифікації рецидивістів. У контексті формування теоретичної основи розроблення криміналістичної методики розслідування злочинів вчинених рецидивістами необхідно відзначити роботу А.П. Некрасова на тему «Пенітенціарний рецидив у виправних установах: теорія дослідження і заходи протидії»[16]. У вказаному дослідженні автором сформульовано комплексну характеристику рецидивної злочинності та кримінальної субкультури; визначені заходи оперативно-розшукової профілактики рецидивної злочинності; обґрунтований комплексний авторський підхід щодо попередження рецидивної злочинності; визначено комплексні форми взаємодії під час боротьби з рецидивною злочинністю; обґрунтована концепція кадрового забезпечення протидії

рецидивній злочинності. Важливими методологічними положеннями для власного дослідження є напрацювання вченого щодо характеристики рецидивної злочинності, зокрема її структури та осіб-рецидивістів. Особливу увагу необхідно звернути на дисертаційне дослідження Є.А. Антоняна на тему «Особа рецидивіста: кримінологічне на кримінально-виконавче дослідження»[2], у якому вченим дослідженні криміногеннозначимі особливості особи рецидивіста; вивчена мотивація поведінки рецидивістів під час виконання кримінального покарання, а також особливості їх контакту із зовнішнім середовищем; досліджено особливості ресоціалізації рецидивістів у місцях позбавлення волі; сформовані комплекси профілактичного впливу на рецидивістів у місцях позбавлення волі та на свободі.

Продовжуючи аналіз, відзначим наукове дослідження М.М. Коротких на тему «Рецидив як вид множинності злочинів у російському кримінальному праві»[15], у якій автором встановлені історичні особливості розвитку кримінально-правового інституту множинності злочинів; досліджено зарубіжних досвід стосовно кримінально-правового впливу на рецидивістів; надана детальна характеристика загальних і спеціальних заходів щодо попередження рецидиву.

Особливо важливим для формулювання методологічної основи власного дослідження та отримання висновків є дисертаційне дослідження М.М. Асланяна на тему «Рецидив злочинів як легальна форма професійної злочинності»[4], у якій дисертантом визначена історія професійної злочинності та її суттєві ознаки; визначено зв'язки між професійною злочинністю та рецидивом злочинів, а також визначена роль рецидиву у боротьбі із професійною злочинністю; виділено критерії класифікації рецидивістів; досліджено досвід зарубіжних країн у боротьбі з рецидивною злочинністю. Також, необхідно звернути увагу на дисертацію В.А. Іванова на тему «Рецидив злочинів: кримінально-правовий та кримінологічний аспекти»[12], у якій обґрунтовано тезу, що рецидив злочинів виступає самостійною формою множинності злочинів, виділено та охарактеризовано його кримінально-правові ознаки; окреслено кримінально-правові наслідки рецидиву; обґрунтовано теоретичні критерії розмежування сукупності та рецидиву злочинів; охарактеризована особистість рецидивіста та виокремлено кримінологічні особливості розвитку злочинної поведінки рецидивістів. Важливе значення також має дисертаційне дослідження І.Т. Возжанікової «Рецидив злочинів у кримінальному праві Росії: поняття, види, значення»[6], у якому окреслено риси рецидиву злочинів, які відрізняють його від звичайної множинності злочинів; сформульовано авторську класифікацію рецидиву; охарактеризовано значення виду рецидиву та особливостей призначення кримінального покарання; визначено зв'язки між рецидивом злочинів та особливостями визначення установи відбування кримінального покарання у виді позбавлення волі. Заслугує уваги й дисертація С. В. Щербакіна «Рецидивна злочинність: кримінологічна характеристика та проблеми попередження»[23], у якій охарактеризована структура, динаміка та соціальні наслідки рецидивної злочинності на сучасному етапі; детально окреслений механізм детермінації рецидивної злочинності з акцентуванням уваги на особливостях особистості злочинця рецидивіста; окреслена роль кримінального покарання у системі попередження рецидивної злочинності; сформульовано типові моделі постпенітенціарного впливу на

рецидивістів. Необхідно зауважити, що проблематика рецидивної злочинності доволі детально досліджувалась у межах аналізу інших складових об'єктів кримінологічної науки. У контексті цього, у якості методологічної основи власного дисертаційного дослідження нами використовується монографія А.І. Абатурова «Постпенітенціарний контроль»[1]. У вказаному монографічному дослідженні автором детально охарактеризовані об'єкти постпенітенціарного контролю, у тому числі, й злочинці рецидивісти, а також крізь призму структурно-функціонального аналізу окреслено особливості попередження рецидивної злочинності. Напрацювання вченого можуть використовуватись для розроблення моделей своєчасного виявлення злочинної діяльності злочинців рецидивістів, характеристики системи пошукових ознак та формування типових процедур початкового документування їх злочинної діяльності.

Так, продовжуючи огляд ключових наукових досліджень необхідно проаналізувати дисертацію Г.Н. Зарви на тему «Рецидив злочинів: кримінально-правовий і кримінологічний аспекти»[10], у якій дослідник, зважаючи на її міждисциплінарний характер проаналізував як питання кримінального права, стосовно множинності злочинів та і основні кримінологічні проблеми рецидивної злочинності. На нашу думку, особливу наукову цінність становлять розроблені дослідником положення щодо: класифікації рецидиву, яка здійснена за критеріями об'єктів злочинного посягання, співвідношення характеру попереднього і знову вчиненого злочину, кількість судимостей, ступінь суспільної небезпеки злочинів, інтенсивність вчинення нових злочинів, вид покарання; сформульовані дослідником кримінологічні та соціологічні характеристики осіб, які становлять «групу ризику» рецидивної злочинності.

Аналізуючи науковий доробок вітчизняних кримінологів, особливу увагу слід приділити дисертаційному дослідженню В.С. Батиргарєєвої на тему «Кримінологічні засади запобігання рецидивній злочинності в Україні»[5], у якому дослідниця: визначила змістовну характеристику суспільної небезпечності рецидивної злочинності; охарактеризовано структуру рецидиву; визначено поняття злочинної «кар'єри» та характерні особливості її стадій; окреслено систему ознак, які свідчать про підвищену суспільну небезпечку особи-рецидивіста; визначено відмінності між рецидивістами та повторними злочинцями; розроблено типологію рецидивних злочинів; окреслено модель стратегії запобігання рецидивній злочинності.

Продовжуючи аналіз, звернімо увагу на дисертаційне дослідження В.І. Попова «Рецидив злочинів: стан, тенденції, попередження»[18], у якому проаналізована структура, динаміка та детермінаційний комплекс рецидивної злочинності; охарактеризовано структурно-функціональні особливості участі рецидивістів в організованій злочинній діяльності; сформовані типові моделі протидії організованій злочинності крізь призму структурно-функціональної характеристики державних інституцій. Також, слушно відзначити дисертацію О. К. Сущенкова «Рецидив злочинів і проблеми виконання покарання у виді позбавлення волі»[20], у якій сформульовано кримінально-правове, кримінологічне та пенітенціарне визначення рецидиву; окреслено соціально-демографічні характеристики засуджених за рецидив злочинів; сформульована пенітенціарна характеристика засуджених за простий і небезпечний рецидив; надано пропозиції щодо оптимізації кримінального покарання

осіб, засуджених за рецидив злочинів.

Принагідно відзначити, що важливість та комплексність досліджуваної проблематики привертає увагу й науковців з інших галузей наукового знання, зокрема психологів. У контексті цього, необхідно відзначити дисертаційне дослідження Є.М. Разумової на тему «Психологічні особливості особистості злочинців-рецидивістів»[19], у якому розкрита психологічна зумовленість повторних протиправних дій; здійснено якісне порівняння рис злочинця рецидивіста та осіб із типовою правомірною поведінкою; визначена спрямованість змін особистості під впливом тривалого знаходження особи у місцях позбавлення волі.

Підсумовуючи викладене можна зробити певні узагальнення:

- у межах криміналістики спостерігається недостатня розробленість проблематики розслідування злочинів вчинених рецидивістами, а відповідна методика знаходить на етапі наукового обґрунтування;

- формування криміналістичної методики розслідування злочинів, вчинених рецидивістами, потребує використання міждисциплінарного підходу у формі доповнення криміналістичних даних напрацюваннями інших наук кримінально-правового циклу;

- оптимальним способом доповнення криміналістичних напрацювань щодо злочинної діяльності рецидивістів є використання результатів кримінологічних досліджень у частині характеристики злочинців-рецидивістів; моделей попередження їх злочинної діяльності; особливостей розвитку злочинної кар'єри.

Література

1. Абатуров А.И. Постпенитенциарный контроль: монография. - М.: Юрлитинформ, 2013. - 224 с.
2. Антопян Е.А. Личность рецидивиста: криминологическое и уголовно-исполнительное исследование: дисс... докт. юрид. наук.: 12.00.08. - М., 2014. - 353 с.
3. Артемьев Н.С. Профилактика рецидивной преступности (вопросы теории и практики): автореф. дисс. докт. юрид. наук: 12.00.08. - Москва, 1998 - 55 с.
4. Асланян М.М. Рецидив преступлений как легальная форма профессиональной преступности: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. - Краснодар, 2008. - 241 с.
5. Батиргарєєва В.С. Кримінологічні засади запобігання рецидивній злочинності в Україні: автореф. дис.... докт. юрид. наук.: 12.00.08. - Харків, 2010. - 49 с.
6. Возжаныкова И.Т. Рецидив преступлений в уголовном праве России: понятие, виды, значение. М., 2017. - 198 с.
7. Гармаев Ю.П., Лубин А.Ф. Проблемы создания криминалистических методик расследования преступлений: теория и практика. - СПб.: Издательство Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2006. - 303 с.
8. Головкін Б. М. Поняття, предмет, система кримінології та її завдання на сучасному етапі розвитку [Електронний ресурс] / Б. М. Головкін // Питання боротьби зі злочинністю. - 2014. - Вип. 28. - С. 59-68.
9. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології : теорія і практика : у 3 кн. - Кн. 1 : Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки / А. П. Закалюк. - К. : Ін Юре, 2007. - С. 18-19.
10. Зарва Г.Н. Рецидив преступлений: уголовно-правовой и криминологический аспекты: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. - Ростов-на-Дону, 2003. - 217 с.
11. Зелинский А.Ф. Рецидив преступлений (структура,

связи, прогнозирование). - Харьков: Вища школа. Изд-во при Харьк. ун-те, 1980. - 152 с.

12. Иванов В.А. Рецидив преступлений: уголовно-правовые и криминологические аспекты: автореф. дисс.... канд. юрид. наук: 12.00.08, Омск, 2002. - 23 с.

13. История и методология науки : учебное пособие, Ярославль, 2011. - 198 с. - С.8

14. Колот А.М. Міждисциплінарний підхід як домінанта розвитку економічної науки та освітньої діяльності // Соціальна економіка. - 2014. - Випуск 48, №1-2. - С.76-83. - С.77

15. Коротких М.М. Рецидив как вид множественности преступлений в российском уголовном праве: дис. канд. юрид. наук. 12.00.08., Владивосток, 2001. -209 с.

16. Некрасов А.П. Пенитенциарный рецидив в исправительных учреждениях: теория исследования и меры противодействия: дисс... докт. юрид. наук.: 12.00.08., 2005. - 436 с.

17. Николайченко В.В. Пенитенциарные и постпенитенциарные преступления: криминологическая теория и практика: автореф. дис..... доктора юрид. наук.: 12.00.09., - Саратов, 2006. - 40 с.

18. Попов В.И. Рецидив преступлений: состояние, тенденции, предупреждение. М., 1998. - 51 с.

19. Разумова Е.М. Психологические особенности личности преступников-рецидивистов: 19.00.01. дис. канд. психолог. наук. СПб., 2007. - 195 с.

20. Сущенков А.К. Рецидив преступлений и проблемы исполнения наказания в виде лишения свободы. автореф. дис..... канд. юрид. наук.: 12.00.08., Рязань, 2003. - 20 с.

21. Тіщенко В.В. Наукові передумови розробки теоретичних основ криміналістичної методики розслідування // Наукові праці Одеської національної юридичної академії / МОН України, ОНЮА. - О., 2006. - Т.5. - С.288-237

22. Фокс В. Введения в криминологию. Москва «Прогресс», 1980. - 311 с.

23. Щербakov С.В. Рецидивная преступность: криминологическая характеристика и проблемы предупреждения. дис.канд. юрид. наук.: 12.00.08., М., 2009. - 169 с.

Касько В. М.,

аспірантка кафедри криміналістики

НУ «Одеська юридична академія»

Надійшла до редакції: 18.01.2017

УДК 343.98

ОБСТАВИНИ, ЩО ПІДЛЯГАЮТЬ ВСТАНОВЛЕННЮ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ НАНЕСЕННЯ ТІЛЕСНИХ УШКОДЖЕНЬ

Загородній І. В.

У статті розглянуто поняття і зміст обставин, що підлягають встановленню при розслідуванні нанесення тілесних ушкоджень. Розкрито значення правильного визначення кола цих обставин для оптимізації процесу досудового розслідування і вирішення завдань кримінального провадження, розроблено їх систематизований перелік.

Ключові слова: тілесні ушкодження, розслідування нанесення тілесних ушкоджень, предмет доказування, обставини, що підлягають встановленню.

В статье рассмотрены понятие и содержание обстоятельств, подлежащих установлению при расследовании нанесения телесных повреждений. Раскрыто значение правильного определения круга этих обстоятельств для оптимизации процесса досудебного расследования и решения задач уголовного производства, разработан их систематизированный перечень.

Ключевые слова: телесные повреждения, расследование нанесения телесных повреждений, предмет доказывания, обстоятельства, подлежащие установлению.

The article describes the concept and content of the circumstances to be established when investigating cases of infliction of bodily damage. The value of identifying the right range of circumstances to optimize the process of pre-trial investigation and solving of tasks of criminal proceedings developed by their systematic list.

Key words: injuries, the investigation of the bodily injuries, subject of proof of circumstances to be established.

Постановка проблеми. Обставини, що підлягають встановленню під час досудового розслідування, мають принципове значення для розробки криміналістичних методик розслідування злочинів. З одного боку, чинне

кримінально-процесуальне законодавство визначає перелік обставин, які підлягають доказуванню в рамках кримінального провадження, з іншого, у структурі окремих методик розслідування злочинів цей перелік завжди конкретизується, виходячи з положень кримінального закону та обставин окремого злочину. Правильне визначення обставин, що підлягають встановленню у кримінальних провадженнях за фактами нанесення тілесних ушкоджень дозволяє оптимізувати процес досудового розслідування і вирішити передбачені ст. 2 КПК України завдання кримінального провадження.

Дослідження за темою. Проблема побудови методики розслідування насильницьких злочинів, а також дослідженню обставин, що підлягають встановленню під час розслідування у кримінальному провадженні, приділено уваги в роботах Ю.П. Аленіна, В.П. Колмакова, В.В. Логінової, В.О. Коновалової, М.І. Панова, С.О. Сафронова, В.В. Тіщенко, В.Ю. Шепітька, Б.В. Щура та інших дослідників.

Метою статті є визначення та структурування обставин, що підлягають встановленню при розслідуванні фактів нанесення тілесних ушкоджень.

Викладення основного матеріалу. Відповідно до ст. 2 КПК України одним з головних завдань кримінального провадження є забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідуванні і судового розгляду. У свою чергу, згідно з ч. 1 ст. 94 кодексу, оцінка як кожного окремого доказу, так і сукупності зібраних доказів повинна ґрунтуватися на всебічному, повному й неупередженому дослідженні усіх обставин кримінального провадження. Коло цих обставин визначається виходячи з положень як кримінально-процесуального (ст. 91 КПК України), так і кримінального законодавства (статті 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 345, 345?, 346, 377, 398, 405, 406, 431, 433 КК України), що визначають кримінально-правові ознаки злочинів, пов'язаних з нанесенням